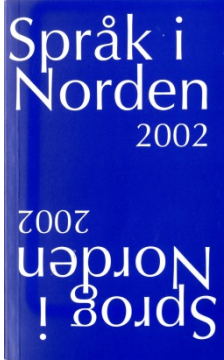

Sprog i Norden

Titel:	Språknämndernas roll, framtid och uppgifter. En självvranssakande språkvårdarenkät	
Forfatter:	Olle Josephson	
Kilde:	Sprog i Norden, 2002, s. 7-22	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive	

© Nordisk Sprogråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Språknämndernas roll, framtid och uppgifter

En självvranssakande språkvårdarenkät

Olle Josephson

Vad gör språkvårdare i Norden – och vad bör de göra? Svara på frågor om kommatering och pluralformer? Forska om begriplighet och användaranpassning i webbtexter? Ge ut ordlistor med nya ord och rekommenderad stavning och böjning? Besöka storföretag och inspektera att övergången till engelska som concernspråk inte omöjliggör bruket av nordiskt nationalspråk? Konstruera datoriserade språkstöds- och språkkontrollprogram? Stimulera skolornas andraspråksundervisning i nationalspråken?

De senaste åren har nog många språkvårdare känt det särskilt angeläget att ställa dessa självvranssakande frågor. Det beror inte på att den gregorianska kalendern fört oss in ett nytt årtusende, utan på förändringar i språksituationen.

Den s.k. globaliseringen har inneburit dels ett ökat tryck från engelskan – risken för domänförluster har diskuterats livligt – dels att ett växande antal nordbor inte har som modersmål något av de språk som brukar räknas till de inhemska i Norden. Språkteknologin har skapat nya kommunikationsvägar och nya standardiseringsinstrument; tillspetsat kan man säga att makten över skriftspråksnormen i dag ligger hos dem som framställer datoriserade ordbehandlings-, språkkontroll- och översättningsprogram. Arbetslivet har omgestaltats så att allt fler har läsande och skrivande yrken. Exempelvis uppger Statistisk årsbok i Sverige 2000 att 25 procent av alla förvärvsarbetande svenskar tillbringar mer än halva arbetsdagen framför en datorskärm –

och vad man gör framför skärmen är ju att läsa, skriva och räkna.

Språknämnderna i Sverige, Norge, Danmark och Finland växte fram årtiondena efter andra världskriget; den isländska etablerades 1964. Uppgiften ställdes att vårda nationalspråk med oomtvistad ställning i respektive land. De yrkesmässigt skrivande, d.v.s. de som i första hand kunde tänkas efterfråga språknämndernas tjänster, var en visserligen växande men ändå homogen grupp. Språkvalet var självklart: det nordiska nationalspråket som också var modersmålet. Viktigare texter passerade nästan alltid en grindvakt med språklig specialistkompetens, en sekreterare, en korrekturläsare, en tryckerifaktor. Så såg de språksamfund ut för vilka språknämnderna inrättades.

Naturligtvis är nordiska språkvårdare inte dummare än att de strävat efter att anpassa sig till nya villkor. Och naturligtvis är ovanstående beskrivning förenklad: till exempel har förhållandet mellan svenska och finska i Finland eller mellan de två norska skriftspråksnormalerna redan från början stått för en tydligt språkpolitisk dimension i arbetet. Nyare språknämnder har också i nordiska sammanhang tvingat till mer reflektion över den typ av språkplanering som brukar kallas statusvård. Grønlands Sprognævn (inrättad 1982) och Føroyska málnevndin (inrättad 1985) har på sätt och vis en offensivare position än äldre nordiska språknämnder, eftersom de ska underlätta successiva domänerövringar i förhållande till danskan. Språknämnder som företräder minoritetsspråk som Samisk språknämnd och Sverigefinska språknämnden har också ökat medvetenheten om att åtskilliga nordbor ofta lever i en omgivning där de inte kan använda sitt modersmål. Men grundritningen för språknämndernas verksamhet har nog förblivit den samma.

Självbespeglning

Behovet att diskutera grunderna för den egna verksamheten har därför ökat bland nordiska språkvårdare. Bland nästan alla deltagare i det sedvanliga nordiska språkmötet 2001, denna gång i Ängelholm i Sverige, välkomnades ett självbespeglande

huvudtema för diskussionerna: språknämndernas roll, framtid och arbetsuppgifter. Som diskussionsförberedelse hade varje språknämnd besvarat en enkät om tio frågor; den hade sammanställts av språkmötets arrangör, Svenska språknämnden. Det är svaren på dessa enkätfrågor som ska refereras och kommenteras i den här artikeln.

Ämnet för artikeln kan tyckas mycket internt, men den behöver inte läsas på det viset. Tvärtom. I svaren på de tio frågorna finns, åtminstone mellan raderna, en analys av språksituationen i Norden i dag och av vad språkplanering och språkvård sysslar med. Den diskussionen har stor allmängiltighet.

I det följande presenteras varje fråga för sig, ungefär i den form den hade i den ursprungliga enkäten. Svaren, från åtta språknämnder, har däremot förts samman. Någon fullständig redovisning kan det inte bli frågan om. Jag har valt ut vad jag uppfattar som huvudtendenser och kommenterat dem. Svaren på olika frågor redovisas också med mycket skiftande utförlighet. Det beror främst på att samma synpunkter tenderar att återkomma vid olika frågor.

Växande inflytande?

1. *Anser ni att er organisations inflytande över norm och bruk kommer att öka eller minska de närmaste tio till tjugo åren?*

Som flera språknämnder understryker är frågan mycket svår att besvara. Likväl är den central, och resonemangen ska därför refereras ganska utförligt.

Hur ska ett inflytande mätas? Öppen påverkan och snabbt genomslag för specifika rekommendationer är en sak, ett mer indirekt inflytande på språkbruk och attityder en annan. Begreppen norm och bruk behöver också preciseras. Ortografiska och morfologiska normer skapas inte under samma villkor som situationellt anpassade bruksnormer för exempelvis textmönster och stil. Det är uppenbart att språknämnderna i viss mån tagit fasta på olika slags normer i sina svar.

Nästan genomgående är ändå en relativt positiv värdering av den egna organisationens betydelse (i viss motsättning till

svaren på fråga 2, se nedan). Sex av åtta språknämnder anser, med större eller mindre eftertryck, att deras inflytande kommer att öka något eller åtminstone förbli lika stort som i dag. Tre slags argument för bedömningen anføres. Dels rent juridiska omständigheter: "Språkrådet er gitt formell kompetanse til å fastsette normen for bokmål och nynorsk. De fleste retter sig etter Språkrådets norm" (Norsk språkråd). "Dansk Sprognævns rolle er blevet styrket gennem sprognævnsløven og retskrivningsløven" (Dansk Sprognævn). "Vi anser att Sverigefinska språknämndens inflytande kommer att öka med tanke på att finska språket fått minoritetspråksstatus i Sverige" (Sverige-finska språknämnden).

Dels pekar man på att nya kanaler ger nya möjligheter att påverka språknormen: "Vi når de viktigaste målgrupperna rätt bra genom direkt kontakt (bl.a. massmedier), tidskriften Språkbruk, våra webbsidor och förhoppningsvis i framtiden med hjälp av elektroniska språkkontrollprogram." (Svenska språkbyrån i Finland); "Dersom Íslensk málnefnd kan i de kommende åren utgi en større rettskrivningsordbok, som blir brukt på kontorer, i skoler og blir tilgjengelig på elektronisk form på Internettet, er det sannsynlig at Íslensk málnefnds innflytelse på språkets form vil økes" (Íslensk málnefnd).

Dels hänvisar man till ett allmänt växande behov och intresse. Antalet frågor från allmänheten ökar för flertalet språknämnder, och "det finns ett stort intresse också på gräsrotsnivå" (Svenska språkbyrån i Finland), "færingerne er meget sprogbevidste" och det är "ikke usannsynligt at samfunnet vil i større utstrekning lite på den organisasjon som har sin oppgave å gi veiledninger om norm og språkbruk" (Íslensk málnefnd).

Finska språkbyrån och Svenska språknämnden gör dock i viss mån en annan bedömning. De problematiserar den nya språksituationen. Finska språkbyrån skriver att "språkvården är tvungen att verka i ett alltmer pluralistiskt och differentierat samhälle". Det innebär att den situationsbundna variationen i offentligt språk ökar, och det kan bli svårare att komma med allmängiltiga rekommendationer. Finska språkbyrån nämner

också att bruket av engelskan inom vissa områden kan leda till att "finska språket inte används för att producera själva innehållet i arbetet, och språkvård måste då ses som onödigt för det egna arbetet".

Svenska språknämnden menar att dess inflytande i vissa avseenden minskar eftersom normbildningen för skrift och offentligt tal successivt decentraliseras och individualiseras. Många språknormer etableras också lokalt i storföretag, medier m.m. "Allt fler svenskar klarar av att i viss mån bilda sig en egen uppfattning i språkfrågor och är inte beredda att utan eftertanke acceptera auktoritetens rekommendationer." Ändå anser Svenska språknämnden att den på sikt ändå kommer att få en mer inflytelserik ställning; i och med att fler institutioner och enskilda medvetet utformar sin egen språknorm, behöver de Språknämnden som referenspunkt. Men ett sådant inflytande förutsätter "att vi kan bli samarbetspartner mer än auktoritativa rådgivare".

Utifrån de skilda utgångspunkterna är de delvis motstridiga svaren rimliga. Men de aktualiserar en hel del centrala frågor för språkvården: Vilken typ av påverkan från en språkvårdande myndighet är mest önskvärd i ett samhälle med läsande och skrivande medborgare? Hur kommer attitydpåverkan att förhålla sig till öppen reglering i framtiden? Har lagstiftning som den danska retskrivningsloven en reell betydelse? Hur kraftfulla styrinstrument kan utvecklas med språkteknologin?

Mer forskning, mer samverkan

2. Vad anser ni vara det största problemet som er organisation står inför i dag?

Förutom en allmän önskan om mer resurser återkommer framför allt två synpunkter i nämndernas svar. Den ena handlar om bristen på forskning. Flertalet nämnder efterlyser antingen egna forskningsresurser eller ett närmare samarbete med universitet och högskolor. Ett visst missnöje med den akademiska språkforskningen skymtar nog fram: "vi förlitar oss på

den här punkten på universitetet, som dock hittills inte fyllt våra behov" (Svenska språkbyrån i Finland).

Kravet på närmare forskningsanknytning är inte överraskande. Framför allt ligger det i linje med en allmän samhällsutveckling; alltfler myndigheter finner det i dag nödvändigt att bygga in vetenskaplig kompetens i sin verksamhet. Det är också en följd av vidgade uppgifter. Ju mer språknämnderna ägnar sig åt dagligt språkbruk i en mängd skiftande situationer, desto mer behöver arbetet förenas med tillämpad forskning. Attityder, läsbarhet, flerspråkig kommunikation – det är lätt att räkna upp områden där handböckernas grundläggande kunskaper känns mycket otillräckliga för den språkvårdare som ställs inför konkreta problem.

Det andra problemet är svårigheten att nå ut i tillräcklig omfattning – ett bekymmer som kanske överraskar när man tagit del av svaren på den första frågan om språknämndernas växande inflytande. Men det är uppenbart att flera nämnder önskar ett större genomslag, att vara "mer synlig i samfunnet" (Íslensk málnefnd) eller att "etablera legitimitet" (Norsk språkråd). Den utväg som anvisas innebär ofta ett närmare samarbete med nyckelgrupper: "ett effektivare nät av samarbetspartner, i vilket tjänstemän i beslutande ställning och olika branscher var representerade" (Finska språkbyrån), "mer samarbete med andre virksomheter" (Norsk språkråd).

Vad som inte diskuteras i de korta enkätsvaren är vilket budskap språknämnderna i första hand ska sprida i större skala. Är det de specifika språkråden som borde få större genomslag (d.v.s. är det helt enkelt mer makt man önskar)? Är det allmän opinionsbildning och attitydpåverkan som känns eftersatt? Eller handlar det om att i samverkan med arbetsplatser, skolor, myndigheter m.m. utveckla en ökad kunskap om hur arbetsplatser, skolor och organisationer kan hantera språkfrågor, både enstaka språkriktighetsproblem och mer grundläggande förhållanden?

"Vår dröm är att minska behovet av rådgivning"

3. *Vad skulle ni vilja göra annorlunda? Vad vill ni ägna mer tid åt och vad vill ni eventuellt ägna mindre tid åt?*

Flera språknämnder menar att den rena servicefunktionen, att besvara specifika språkfrågor och ge råd till uppringande eller e-brevsskribenter, riskerar att ta alltför stor del av resurserna i anspråk. Samtidigt får statusvården alltför litet utrymme. Svenska språknämnden sammanfattar den allmänna meningen ganska väl: "Svenska språknämnden är alltför mycket en kombinerad rådgivningscentral och förlagsenhet för språkriktighetslitteratur, alltför lite ett institut för folkbildning och tillämpad språkforskning. Relativt sett ägnar vi för mycket av våra krafter åt korpusvård och språkriktighet och för lite åt statusvård." Även om daglig rådgivning är värdefull eftersom den innebär fortlöpande kontakt med allmänheten, är den uppenbarligen betungande: "Vår dröm är att minska behovet av rådgivning" (Finska språkbyrån).

Ett särskilt problem tas upp av Føroyska málnevndin och Íslensk málnefnd, som båda innesluter terminologiskt arbete i sin verksamhet. Både anser att det må vara välmotiverat utifrån den färöiska respektive isländska språksituationen, men att arbetet är resursslukande.

Mer statusvård, men kärnan är korpusvård

4. *Hur bedömer ni avvägningen mellan korpusvård och statusvård? Finns det verksamhetsområden för språkvården som er organisation kan överlåta på andra aktörer?*

I konsekvens med andra svar anser flertalet språknämnder att mer tid måste ägnas åt statusvård. Internationaliseringen och hotet om domämförluster till engelskan kräver det. Språknämnderna måste ägna sig åt både status och korpus, eftersom det finns ett nära samband mellan dem. Men det finns nog en uppfattning att korpusvården är en kärnverksamhet som måste dominera, åtminstone omfångsmässigt. Norsk språkråds lätt motsägelsefulla formuleringar tecknar bilden: "Vi mener att begge oppgaverne [statusvård och korpusvård] er like viktige for Norsk

språkråd. /.../ Korpusvern må regnes som Språkrådets viktigste oppgave, særlig når de gjelder allmennspråket. Men det bør ikke hindre oss i ett bredere og større engasjement når det gjelder statusvern.”

Førutom terminologi, på Färöarna och Island, vill inte de nordiska språknämnderna peka ut någon verksamhet som eventuellt kunde överlätas på andra instanser. Svenska språknämnden gör dock ett försök: ren grundforskning, mycket stora och kapitalkrävande bokprojekt, arbetsplatsernas interna personalutbildning och omfattande textgranskning.

”Alle kanaler aktuele, men ikke for alle tiltak.”

5. Vilka kanaler anser ni att er organisation i första hand utnyttjar eller bör utnyttja?

Alla språknämnder utnyttjar telefonrådgivning, e-post och webbplats, tryckta publikationer samt medier (press och etermedier) i mån av tillgänglighet. Några har ett nära samarbeite med skolan (t.ex. Norsk språkråd liksom Finska och Svenska språkbyrå i Finland) medan andra har större distans till skolvärlden (Svenska språknämnden, Dansk Sprognævn). Finska språkbyrå markerar en stark inriktning mot myndighetsspråk och att den arbetar mycket med kurser på olika arbetsplatser. Svenska språknämnden pläderar för ett projektinriktat samarbeite, gärna med viss forskningsinriktning, tillsammans med skolor, arbetsplatser, organisationer, medier m.m. En önskan att komma i närmare kontakt med opinionsbildare framskymtar i flera svar.

På det korta utrymmet vågar sig ingen riktigt på att värdera effektiviteten hos ulike kanaler. Det stannar vid Norsk språkråds lapidariska konstaterande att ”Alle kanaler vil være aktuele å bruke, men ikke for alle tiltak og oppgaver.” Man får nog säga att valet av kanaler är tämligen konventionellt – därmed inte sagt att det skulle vara planlöst.

Den språkteknologiska utmaningen

6. Vilka insatser kommer den språkteknologiska utvecklingen att kräva av språkvården?

All språkvård måste inför den språkteknologiska utvecklingen vara beredd att värdera och anlägga språkvårdande synpunkter på de nya kommunikationsvägarna: e-breven, chatten, webbplatserna, hypertexterna, de interaktiva databaserna, sms-meddelandena m.m.

Språknämnderna tycks i sina svar i stort sett inte se det som något problem; kanske menar man att befintliga kunskaper om språkbruksvillkor, läsbarhet och språkutveckling i huvudsak är tillräckliga, riktigt tillämpade.

I övrigt kan språknämnderna inför språkteknologin anlägga två strategier, enkelt sett. Man kan följa utvecklingen och naturligtvis utnyttja de hjälpmedel som den nya tekniken erbjuder, exempelvis interaktiva svarstjänster eller elektroniskt lagrade arkiv. Eller man kan sträva efter att etablera den egna organisationen som en central instans inom det språkteknologiska utvecklingsarbete som har språkvårdsrelevans: uppbygge av språkdata-baser för tal och skrift, utveckling av språkstödsprogram och översättningsprogram m.m. Norsk språkråd och Svenska språknämnden ger uttryck för dessa vidlyftigare ambitioner. Norsk språkråd har kommit längst i och med att det utarbetat en nationell handlingsplan för norsk språk och informations- och kommunikationsteknologi, enligt vilken Språkrådet har "flere sentrale oppgaver både med eget selvstendig ansvar og som samarbeidspartner for andre institusjoner og organisasjoner". De andra språknämnderna är mer avvaktande. "Hvad angår sprogteknologi er vi på højde med udviklingen, og vi bør satse på at fastholde denne position" (Dansk Sprognævn).

Oavsett framtidsplaner framhåller samtliga språknämnder att språkteknologin tvingar dem att utveckla en kompetens de i dag saknar. Det är också tydligt att vi står i början av en utveckling, där språkvården ännu inte har så mycket att summera och rapportera. I den mån en nationell språkteknologisk politik

utvecklas – det tycks ske främst i Norge och Sverige – handlar den om uppbygget av vad som kan kallas en grundläggande infrastruktur. De specifika språkvårdsbehoven, i trängre bemärkelse, väntar ännu på sina forskningsinsatser. Ännu har vi t.ex. inte sett en ordentlig undersökning av hur språkbrukarna utnyttjar språkvårdens webbplatser; vi har i stort sett bara uppgifter om antal webbplatsbesök. Det finns, exempelvis i Sverige, påbörjade forskningsprojekt om hur språkstöds- och språkkontrollprogram används av språkbrukare med olika behov, men de är inte så långt hunna. Därav de ganska allmänna formuleringarna och önskemålen i språknämndernas svar. Om några år måste språkvården föra diskussionen om språkteknologin på en avsevärt högre nivå; annars halkar den ohjälpligt efter.

Nordbor med icke nordiskt modersmål

7. Planerar ni särskilda insatser inriktade på det faktum att alltt fler medborgare har annat modersmål än de gamla inhemska språken i Norden?

Flera språknämnder frågar sig om denna fråga är aktuell för dem. Det kan bero på att det i det egna landet helt enkelt finns så få medborgare med annat modersmål, som på Färöarna, eller på att man företräder ett minoritetsspråk (Sverigefinska språknämnden). Men det kan också bero på att man anser det tveksamt om uppgiften faller inom ramen för verksamheten. ”Vi oppfatter Dansk Sprognævn som nævnet for dansk sprog, ikke som nævnet for sprog i Danmark. Men det kunne tænkes at vi skulle inddrage problemer og erfaringer fra andetsprogs-pædagogikken, minoritetsstudier og invandrerundervisningen i rådgivningsarbejdet” (Dansk Sprognævn). ”Slik vi tolker lov om Norsk språkråd, faller slike oppgaver utenfor vårt arbeidsfelt. Vi vil imidlertid i sammenhenger hvor det er aktuelt, gi uttrykk for at gode norskkunnskaper er viktige for alle som bor og arbeider i Norge” (Norsk språkråd). Vidare påpekas från flera håll att språkbrukare med annat modersmål inte är särskilt aktiva med att anlita språknämndernas tjänster.

Endast Íslensk málnefnd uttalar en någorlunda genomarbetad syn. Den kan vara värd att citera utförligt eftersom den rymmer ett par principiella ställningstaganden:

”Det er ingen grund til å endre den islandske språkpolitikken som sådan på grunn av økning i antall invandrere. /.../ Hvis rasister finnes her så kan de naturligvis bruke såvel språk som andre midler som redskap til å ’vise at innvandrerne er annerledes enn andre på Island’. Dette kan ikke være de islandske språbrukernes, språkets eller språkrøktens skyld. ÍM (Íslensk málnefnd) er ikke enig i at man skal tvinge invandrere til at gå på kursur i islandsk. Snarere skulle man fastsette i lov at myndighetene er tvungne til å øke tilbud av billige eller gratis språkkurser for utlendinger som bor på Island. I ÍMs nåværende forslag til språkprogram finnes det tre hovedpunkter og utlendingene finnes under en av dem: man legger hovedvekten på tre områder: 1. språkets form (kopusvård), 2. språkets domener (statusvård), 3. nye språkbrukere = a) språkopdragelsen av børn og unge, b) å lære utlendinge islandsk.”

Troligt är att den avvaktande hållningen inte kan bestå särskilt länge, åtminstone inte för språknämnderna i de större nordiska länderna. Inget talar för att antalet nordbor med annat modersmål kommer att minska, tvärtom. Och dessa grupper har på många sätt det största behovet av hjälp och stöd i sitt bruk av nordiskt språk. Att de hittills i mycket liten utsträckning tagit hjälp av språknämnderna kan bero på att de helt enkelt inte är bekanta med deras verksamhet. Om dessa särskilda uppgifter ska hanteras av andra än de nordiska språknämnderna, bör man tänka igenom vilka instanser det skulle vara och hur arbetsfördelningen i förhållande till språknämnderna ska se ut.

Är fackspråk terminologi?

8. *Hur avväger ni arbetsfördelningen mellan allmänspråk och fackspråk?*

Begreppet *fackspråk* har av alla svarande uppfattats som synonymt med *terminologi*; Svenska språknämnden påpekar dock att fackspråk till stor del består av allmänspråk. (Rent

parentetiskt kan man notera att denna syn på fackspråk är en annan än vad som förstås i internationell fackspråkforskning, där *language for special purposes* (LSP) är ett betydligt vidare område.) Med denna begränsning framstår frågan som relativt oproblematiske. Ett undantag är dock Sverigefinska språknämndens minoritetsspråksperspektiv: "Avvägningen mellan allmänspråk och fackspråk är en svår fråga för oss, eftersom vi kontinuerligt får svara på vad olika s.k. samhällsord heter på finska". Detta är ett utslag av den allmänna tendensen att ju färre talare ett språk har, desto större del av det språkvårdande arbetet tycks terminologiverksamheten ta i anspråk – det är säkert ingen slump att den är inbyggd i Føroyska málnevndin och Íslenssk málnefnd, men bedrivs av särskilda organisationer i andra länder. Problem med arbetsfördelningen mellan språknämnd och terminologiorganisation antyds i varierande grad, från svenska "samarbetet är gott", till norska "Hvordan dette samarbeidet skal foregå, er ikke avklart".

Internationellt är vi alla små

9. Vad betyder internationaliseringen för språkvården, och hur vill ni ha det framtida språkvårdssamarbetet, både inom och utom Norden?

Det är en spridd uppfattning att det ökade trycket från engelskan innebär att den nordiska språkvården står inför gemensamma statusvårdande uppgifter, vilket i sin tur möjliggör långtgående nordiskt samarbete. Íslenssk málnefnd anser att engelskan försätter också medelstora språk i en situation som är mer lik isländskans: "De fleste språksamfunn har nå funnet seg i den situasjon at være 'små språksamfunn' i global sammenhang."

Det nordiska språkvårdssamarbetet har snart femtio år bakom sig. Med åren har en långtgående samsyn vuxit fram, grundad på flitigt erfarenhetsutbyte och respekt för varje språksamfunds och varje språknämnds autonomi och säregenheter. Språknämndernas inställning till samarbetet är undantagslöst mycket positiv, även om viss kritik finns

gentemot nuvarande organisationsformer – arbetsfördelningen mellan Nordiska språkrådet och Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp är inte alldeles klar.

Det är påfallande att språknämnderna i grunden reservationslöst sluter upp bakom det nordiska samarbetet och finner det alldeles nödvändigt, i tider när man på många andra områden hävdar att detta samarbete är i kris. Ingen antyder exempelvis att det nordiska samarbetet skulle stjäla tid och kraft från mer europeiskt eller globalt orienterade insatser.

Det betyder inte att man är avvisande till framför allt ett europeiskt samarbete, men synpunkterna är trevande. Det är tydligt att vi står inför något delvis nytt som fordrar eftertanke. Europeiskt språksamarbete är ”både nyttigt och intressant, men man kan inte undgå att märka att den nordiska synen på språk och språkvård står oss betydligt närmare än den kontinentala. De nordiska språknämnderna kunde gärna gå in i internationellt och europeiskt samarbete mer än nu, men det är skäl att göra det gemensamt i så stor utsträckning som möjligt” (Svenska språkbyrån i Finland).

Självbilden

10. *Vad tycker ni är den viktigaste skillnaden mellan å ena sidan er organisation och dess uppgifter och å andra sidan de övriga nordiska språkvårdsorganisationerna?*

Svaren på denna fråga har väl främst ett organisations-sociologiskt intresse. De kanske också säger något om det språkliga klimatet i varje språksamfund. Vart och ett av de sju svaren – Finska språkbyrån i Finland avstod – ska därför återges för sig, i förkortad form. Att självkaraktäristiken är med sanningen överensstämmande är inte säkert ...

Dansk Sprognævn: ”I mindre grad end de øvrige nordiske sprognævn har vi tradition for at beskæftige os med sprogpleje, statuspleje. Holdningen til erstatningsord er en anden væsentlig forskel.”

Svenska språknämnden i Finland: ”Nästan alla andra språknämnder sysslar med ett majoritetsspråk. /.../ Detta är den

viktigaste orsaken till att vi ibland uppfattas som mer normativa än de andra språknämnderna.”

Føroyska málnevndin: ”Måske fungerer vores sprognævn mere normativt end de andre (bortset fra Island).”

Íslensk málnefnd: ”Antakelig sysler ÍM mye mer enn de fleste andre språknemndene med fagspråk.”

Norsk språkråd: ”To forhold: a) Norsk språkråd skal ta vare på to likestelte nasjonale målformer. b) Norsk språkråd har (vel) et klarere mandat når det gjelder normeringsansvar og -beslutninger enn de øvrige nordiske søsterorganisasjonene.”

Svenska språknämnden: ”Om de nordiska språkvårdsorganisationerna ska placeras på en skala från handläggande myndighet till opinionsbildande intresseförening hamnar Svenska språknämnden antagligen närmast intresseföreningen.”

Sverigefinska språknämnden: ”Organ som vårdar minoritetspråk el. dyl. kan inte delta i språkvårdsarbetet inom lika många samhällsområden. Däremot måste vi syssla mycket mer med terminologi än de stora nämnderna.”

Efter språkmötet

I skrivande stund har det gått nästan ett år sedan språkmötet i Ängelholm. Har det hänt något under året som anknyter till frågorna i enkäten? Ja, ganska mycket. Något av det viktigaste ska kort nämnas.

I november 2001 presenterades på en konferens i Pargas, anordnad av Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp, tio rapporter om eventuella domänförluster, främst till engelskan, i de nordiska språksamfundet. Undersökningarna var resultatet av ett stort samnordiskt initiativ på statusvårdens område. Rapporterna visade ungefär samma mönster i de större nordiska länderna: en domänförlust kan vara nära förestående inom medicinsk, teknisk och naturvetenskaplig forskning; på andra områden kan man ännu bara tala om tendenser. (En populär sammanfattning av samtliga rapporter gavs ut i bokform av Nordiska ministerrådet hösten 2002.)

Den 19–21 juni hölls en konferens i Bryssel med representanter för språkvårdsinstitutioner i alla EU-länder, och även Nordiska språkrådet deltog. En ny organisation bildades, European Federation of National Institutions of Language. Mot-sättningarna var stundtals hårda: några länder önskade en stark överstatlig lobbyorganisation, medan andra – inte bara de nordiska – förespråkade ett språkvårdssamarbete av mer nordisk modell: erfarenhetsutbyte och samarbete, men inte gemensam politik. Vilken syn som kommer att dominera är ovisst.

På nationell nivå är kanske den viktigaste händelsen att en parlamentarisk kommitté i Sverige i april 2002 lade fram ett mycket omfattande betänkande om en ny svensk språkpolitik ("Mål i mun" SOU 2002:27). Som grund för svensk språkpolitik anges tre mål: Svenskan ska vara ett komplett och samhälls-bärande språk. Den offentliga svenskan ska vara korrekt och välfungerande. Alla ska ha rätt till språk: svenska, modersmål och främmande språk. Vidare föreslås en helt ny myndighet, Sveriges språkråd, med ansvar för både det svenska huvudspråket och andra språk i Sverige. Till språkrådet ska också knytas bl.a. ett relativt starkt språkteknologiskt sekretariat och en nationell språkatabank; där ska finnas kompetens för statusvård och för klarspråksarbete. Svenska språknämnden liksom Sverigefinska språknämnden ska med sina nuvarande uppgifter uppgå i Språkrådet. Utredningen utvecklar dessutom ett handlingsprogram för att stärka svenskan med dels en allmän lag om språkets ställning, dels en mängd mindre åtgärder på många områden. Vad som kommer att förverkligas av dessa förslag vet vi dock inte förrän 2004.

I Finland pågår för närvarande arbete med ett liknande handlingsprogram för svenskan i Finland. Också i Norge och på Island talas om utredningsinitiativ liknande det svenska.

Vidare kan noteras att huvudtemat för 2002 års nordiska språkmöte var det som togs upp i den sjunde enkätfrågan: språkvården och de nordbor som har icke-nordiskt modersmål. Ett liknande tema hade också den stora konferens som

arrangerades av Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp i november 2002.

Dessa noteringar kan räcka som belägg för påståendet att språkmötesdiskussionerna 2001 ägde rum i rättan tid. Kan man också säga att de visade att nordiska språkvårdare står väl rustade för framtiden?

På den frågan vill jag avslutningsvis svara både ja och nej. Ja, därför att det bland nordiska språkvårdare finns en påtaglig medvetenhet om de nya uppgifter som väntar och många kloka tankar kring dem. Nej, därför att det är si och så med kompetens och organisationsformer – det påpekas åtskilliga gånger i enkätsvaren. Med något enstaka undantag är vi – och därmed menar jag Nordens språkvårdare – inga experter på t.ex. statusvård eller språkteknologi. Vi har sällan specialistkunskaper om andraspråksinlärning och flerspråkighet. Vi vet inte riktigt vilken slags organisation som gynnar en nära samverkan med forskning och starkare förankring i inflytelserika grupper. Vi är högst ovana vid att agera språkpolitiskt utanför Norden. Nytänkandet har alltså bara börjat.